
КІКІНЕЖДІ О.М.,

доктор психологічних наук,
професор, завідувачка кафедри
психології, Тернопільський
національний педагогічний
університет імені Володимира
Гнатюка, провідний науковий
співробітник, директорка
науково-дослідного Центру
з проблем гендерної освіти
та виховання учнівської та
студентської молоді НАПН
України – ТНПУ ім. В. Гнатюка,
м.Тернопіль

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

У статті розкриті психолого-педагогічні чинники формування гендерної культури особистості. Представлена авторська модель гендерно-освітніх технологій як педагогічного супроводу статевої соціалізації особистості у період її дорослішання, спрямована на партнерство статей та їхній особистісний розвиток; формування егалітарної свідомості учнівської молоді з метою її успішної адаптації до особистісного, професійного та громадянського самоздійснення.

Ключові слова: гендерна ідентичність, статева соціалізація особистості, гендерний образ Я, гендерний стереотип, гендерні компетенції, особистісно-егалітарний підхід, егалітарна свідомість і самосвідомість, гендерно-освітні технології, гендерна культура.

В статье раскрыты психолого-педагогические условия формирования гендерной культуры личности. Представлена авторская система гендерно-образовательных технологий как инновационная структурно-функциональная модель педагогического сопровождения половой социализации

© Кікінежді О.М., 2014

подростающей личности, выявлены приемы развития гендерной компетенции учителей, студентов и учащихся как необходимой составляющей формирования гендерной культуры и эгалитарного сознания учащейся молодежи.

Ключевые слова: гендерная идентичность, половая социализация личности, гендерные компетенции, личностно-эгалитарный подход, гендерный образ Я, эгалитарное сознание и самосознание, гендерно-образовательные технологии, гендерная культура.

The article deals psychological and educational factors of shaping individual's gender culture. The suggested psychological model of sex-role identification helps to generalize external (social-educational) factors and personal determinants of personalization of gender "I", indicate criteria, levels and indexes of structural-dynamic and typological distinctions of this process, their effect on students' gender socialization, gender behavior. A systematic module of gender enlightening of teaching staff, different forms of developing and correctional work with students, parents, teachers have been developed and implemented in educational establishments of different levels. The model of gender-educative technologies as educational accompaniment of personal sex socialization in the period of a person's growing up aimed at gender partnership and personal development, the formation of egalitarian consciousness of schoolchildren with a view of their successful adaptation to personal, professional and civic self-realization has been developed and tested.

Key words: gender identity, personal sex socialization, gender role conceptions, gender image "I", gender stereotype, gender competences, person oriented approach, egalitarian consciousness and self-consciousness, gender culture, gender educative technologies, psychological and educational accompaniment.

Демоκραтизація суспільного життя, утвердження егалітарних цінностей в умовах євроінтеграції зумовлює дослідження соціально-психологічних чинників формування гендерної культури молоді, необхідність вивчення внутрішніх механізмів отождолення особистості з певними візціями ставеворольової поведінки, що потребує реальних змін у соціогуманітарному знанні, зокрема ідеології родини, школи, ЗМІ, розробки інноваційних гендерно-освітніх технологій відповідно до чинних нормативно-правових

документів України (стаття 24 Конституції України, Закони України "Про освіту", "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків" (5.09.2005), Державна національна програма "Освіта" ("Україна ХХІ століття" тощо).

У контексті "генези здійснення особистості" (С.Максименко) сучасна психологія акцентує увагу на розвитку індивіда в системі процесів самопобудови і самоздійснення, гармонізації його внутрішнього світу із зовнішнім в умовах соціокультурної різноманітності, що спричинено глобалізаційними тен-

денціями (Г. Балл, М.Боришевський, Т.Говорун, В. Кремень, В. Кравець, І.Маноха, В.Татенко та ін.). Сучасний етап розвитку українського суспільства спричиняє амбівалентне ставлення до системи гендерних ролей, конфлікт між давнім дихотомічним їх розподілом та новими, егалітарними викликами до них. Гендерна асиметрія спостерігається в «маскулізації» та «фемінізації» студентського контингенту. Таку гендерну диспропорцію можна пояснити однобічністю гендерної соціалізації, а також психологічним тиском навіюваних соціумом статевих стереотипів. Тому виявлення психолого-педагогічних умов формування гендерної культури молоді є актуальною проблемою на шляху досягнення паритетності статей як стратегічного напрямку гендерної соціалізації дітей та юнацтва.

Гендерна культура розглядається як система соціально-економічних, правових та етнопсихологічних умов існування суспільства, що сприяє становленню чоловіка та жінки як різних біологічно, проте соціально рівноцінних особистостей. У психологічному вимірі особливого значення набуває зміст цінностей, що культивуються у гендерному освітньому дискурсі, орієнтація на егалітарний характер статевих ролей, який забезпечує їх універсалізацію та взаємозамінність. Відповіддю на вимоги часу відповідно до міжнародних та національних стандартів якості життя та освіти («Біла книга Ради Європи з міжкультурного діалогу «Жити разом у рівності та гідності»(2008); «Біла книга національної освіти України» (2010), є формування гендерних компетенцій у всіх учасників соціокультурної взаємодії (дітей, батьків, вчителів) як ключових життєвих компетенцій, оскільки саме вони визначають вибір професійної діяльності, ефективність виконання сімейних і соціальних ролей, сфер самореалізації.

Сьогодні не можна якісно підготувати сучасного педагога без вивчення

ним гендерної теорії, що вже давно стало професійною нормою в демократичних країнах. Саме на вчителів покладена велика місія пропаганди ідеології рівності можливостей і прав статей (егалітарних гендерних орієнтацій) для досягнення будь-яких життєвих цілей та індивідуального розвитку, не обмеженого статевою належністю, з метою побудови суспільства паритетної демократії як нової парадигми «єдиної спільноти рівноправних людей». На першочерговості цих завдань та їх реалізації наголошує президент Національної академії педагогічних наук України Василь Кремень: «Культура дитиноцентризму та інноваційності повинна визначати всю діяльність сучасного вчителя як у школі, так і поза її межами» [15, с.412-413]. Мова йде про визнання самоцінності дитинства, особистісно-орієнтоване навчання і виховання у новій, розвивально-освітній парадигмі, системний підхід до гендерної соціалізації дитини на засадах гуманізму та демократизму. Отримання науково обґрунтованих даних щодо психологічних чинників становлення егалітарної особистості дасть змогу привернути увагу вчених до процесів і результатів самовизначення індивіда у сфері традиційної та егалітарної культур.

Гендерний підхід як ексклюзивна теорія та методологія на сьогоднішній день досить органічно увійшов у психологічну науку, оскільки гендерно-орієнтовані дослідження містять цінну інформацію, що забезпечує розуміння загальних і специфічних закономірностей особистісного розвитку представників жіночої та чоловічої статі. У різних країнах він має різну назву: гендерний аналіз, «гендерні лінзи», гендерний вимір, гендерна інтеграція тощо (С. Бем, Ш. Берн, І. Кон, Л. Штильова). Завданням гендерного дискурсу є збір та оцінка статево-диференційованої інформації щодо різних аспектів приватного і суспільного життя чоловіків і жінок.

Проблема впровадження гендер-

ного підходу в сферу освіти на сьогодні є однією з найменш розроблених у вітчизняній практиці. Труднощі його впровадження пов'язані передусім із його відносним новаторством, неоднозначним трактуванням як гендерної термінології, так і її змістового наповнення. Важливими пріоритетами у розробці дієвих гендерних програм, поряд із врахуванням міжнародного досвіду, є «ідеологія самовизначення» молоді (В. Кремень), збереження «ідентичності української освіти як сердечної, духовної і душевної, людської і людяної, народної і родинної, патріотичної і моральної у всіх загальнолюдських вимірах» (В. Андрущенко).

Вчені наголошують на взаємозв'язку гендерного та особистісного підходів як основи гуманізації навчально-виховного процесу, зокрема: «Особистісно орієнтований підхід до виховання у нинішньому його варіанті певною мірою ґрунтується на методологічних принципах західної гуманістичної психології: самоцінності особистості, глибокої поваги та емпатії до неї, врахування її індивідуальності тощо» (І. Бех); «...гендерний підхід у педагогіці й освіті – це індивідуальний підхід до прояву дитиною своєї ідентичності... дає ...більшу свободу вибору і самореалізації, допомагає бути достатньо гнучкою і вміти використовувати різні можливості поведінки» (В. Кравець).

Шлях до гендерної культури пролягає через гендерну поінформованість (обізнаність), гендерну чуйність (розвиток умінь враховувати відсутність певних інтересів чи навичок, створення умов для їх розвитку) та вироблення асертивності в дійовому протистоянні й протиставленні статевим стереотипам. Перспективними в цьому плані є дослідження механізмів соціального пізнання на основі категорії гендеру в контексті психологічних концепцій С.Бем, крізь призму теорій гендерних схем і лінз гендера, а саме: лінз гендерної поляризації, андроцентризму та біологічного есенціалізму [3;

4;8;10;12;14;17].

Соціально-конструктивний підхід набув в нашому дослідженні статусу провідного у виявленні соціально-педагогічних чинників гендерної культури особистості, що дає змогу визначити сутнісні детермінанти набуття індивідом гендерної ідентичності – статево типізованої чи андрогінної, яка змодельована і продовжує моделюватися під впливом соціуму у представників обох статей (відповідно до традиційної та альтернативної їй – егалітарної соціалізації (П. Бергер, В. Васютинський, Т. Говорун, Т. Лукман, М. Кімел, Г. Крайг, В. Кравець, М. Мід та ін.). Співзвучною практиці особистісно-орієнтованого (ненавчальницького) підходу в освіті, що виходить із демократичної моделі суспільства як спільноти рівноправних індивідуальностей, є саме егалітарна соціалізація, яка, як відмічає К.Абульханова-Славська (1991), на сьогодні визнається найбільш прогресивною та продуктивною.

У цьому смислі вихідні положення особистісно-егалітарного підходу як базової стратегії егалітарної соціалізації включають реалізацію ідеї гендерної рівності у різних сферах життєдіяльності; ідею індетермінації біологічною статтю гендерних ролей; визнання взаємозамінності жіночих і чоловічих соціальних ролей; компоненти егалітарного світогляду: гендерна компетентність (знання про різноманітність гендерних стандартів та здатність до реконструкції статевих стереотипів); гендерна сенситивність (чутливість до дискримінації, ідентифікація ознак сексизму), гендерна толерантність (повага прав індивідуальності кожної особистості), гендерне самовизначення особистості на засадах рівноправ'я, забезпечення кожній особистості свободи вибору, заохочення індивідуальних інтересів безвідносно до статевої належності, створення умов для повноцінного розвитку представників різної статі попри стеві стереотипи та упередження, здатність

розв'язувати проблеми навчання і виховання з позиції егалітарної гендерної ідеології.

В основу егалітарної моделі статевої соціалізації нами покладені провідні ідеї гуманістичної психології та педагогіки, принципи гендерного підходу як базового особистісно-егалітарного в особистісному розвитку та подальшій самореалізації внутрішнього потенціалу індивідуальності, формування гендерної чуйності в різноманітності взаємодій між статями, а саме принципи саморозвитку, культуродоцільності, діалогічного стилю спілкування, опосередкованого втручання, аксіологічності, комплексності, цілісності тощо. Зокрема, психологічному вивченню, вимірюванню та розвитку потенціалу індивідуального буття людини присвячено працю І.Манохи [17], з'ясування умов становлення духовного потенціалу розглядається М. Савчиним [18].

Компетентнісний підхід в гендерній освіті є відповіддю на вимоги часу, оскільки егалітаризм є стратегією як державної політики, так і змісту навчально-виховного процесу; уявленням про соціокультурну природу конструювання рівності-нерівності статі та її прояви; здатністю розв'язувати проблеми навчання і виховання з позиції егалітарної гендерної ідеології. Зазначимо, що нині більшість юних громадян та громадян України формують свої знання про гендерні аспекти культури і політики на основі стереотипних, побутових статевих упереджень, а також нерідко й ірраціонального відторгнення демократичних орієнтацій. Тому першочерговим завданням є забезпечення вчителя виваженою науковою інформацією про принципи гендерної організації та функціонування різних сфер людської життєдіяльності.

У Національній Доктрині освіти наголошується на гуманізації та гуманітаризації освіти, створенні сприятливих умов для розвитку креативності дітей, їх здатності до критичного мислення та самореалізації, переходу до

особистісно-орієнтованого навчання як на пріоритетний напрямок психолого-педагогічних і дидактичних основ викладання. Особистісний підхід передбачає діалог з учнем (ученицею) як з особистістю, яка має власний досвід міжстатевих стосунків і свій образ «гендерного світу», свої погляди на жіночність і мужність, свій спосіб індивідуального самоствердження. Особистісно-орієнтоване навчання базується на принципах самопізнання, рефлексії Я, самовизначення і самовдосконалення.

Гендерна компетентність психолога та педагога — це різновид професійних знань, які визначають його позицію в теоретичній, методичній та практичній фаховій діяльності. Проблемне поле гендерних знань — це проблеми гендерної соціалізації як наслідок психології статевих відмінностей, диференціації набуття гендерної ідентичності, компенсаторних механізмів статевотипової поведінки. Гендерні знання вчителя включають уявлення про: біполярний конструкт гендеру (поляризація маскулінності-фемінності як жорстка дефініція статевих ролей в патріархальній культурі); андроцентризм як традиція підпорядкованості жіночої статі та домінування чоловічої; егалітарний (партнерський) конструкт гендеру; сексизм як упереджене та стереотипізоване ставлення; відкриту дискримінацію як практикування різних навчальних програм для хлопчиків та дівчаток; приховану дискримінацію як насадження гендерних стереотипів у змісті навчальних матеріалів; стереотипні уявлення про гендер у педагогів загальноосвітніх закладів.

Компетентний учитель володіє здатністю до критичного самовизначення у сфері гендерних орієнтацій (традиційних чи егалітарних) та розуміння орієнтирів у побудові власної егалітарної гендерної ідентичності, бачить прикладні сфери застосування гендерних знань, вирішення гендерних проблем на рівні життєдіяльності

двох демографічних груп, творення суспільства гендерної демократії на всіх рівнях соціалізації індивідів — від мікро- до макро- та екзорівнів. Гендерна грамотність — це володіння вчителем інформацією про співвідношення статей в управлінській і виконавчій владах, у різних сферах суспільного виробництва, професіях, оплаті праці, кількості безробітних тощо. Водночас соціальна гендерна компетентність вчителя — це також і вміння визнавати різноманітні гендерні позиції, зумовлені етнічною, релігійною, професійною, економічною належністю.

Гендерний підхід в гуманітарному знанні є новим методологічним інструментом аналізу і проектування особистісних змін, який ґрунтується на врахуванні «фактору статі» у змісті освіти та характері міжособистісної взаємодії «вихователі-дитячий колектив». Серед засобів формування гендерної культури особистості у період її дорослішання на засадах інтеграції особистісно-егалітарного підходу - підготовка дівчат і хлопців до гнучкого соціостатевого репертуару у поведінці та різноманітних сферах життєдіяльності із врахуванням їхніх здібностей, уподобань, нахилів, можливостей, пропагування ідеї рівноваги та взаємозамінності статевих ролей, повноти розвитку індивідуальності, гармонійної цілісності особистості незалежно від її статевої належності.

Категорія суб'єктності учнів досить близька поняттю самості, самостійності, а отже, об'єднує в собі свідомі цілі та емоційні ставлення до них і відповідну організацію поведінки: *«Ти знаєш, що ти — Людина? Ти знаєш про це, чи ні? Усмішка твоя — єдина, Мука твоя — єдина, Очі твої — одні»* (Василь Симоненко).

Одним із пріоритетних завдань формування гендерної культури є розширення кругозору бачення проблеми рівноправності статей у різних сферах людської життєдіяльності, прищеплення гендерної чуйності, здатності відстоювати рівність стосун-

ків. Врахування цих механізмів засвоєння гуманітарних знань є надзвичайно важливим в розробці стратегій навчально-виховної роботи з підлітками та юнацтвом, їх орієнтування на збагачення або зміну соціально-психологічних настанов, зокрема гендерних.

Інноваційні гендерно-освітні технології спрямовують педагогічну діяльність дорослих на утвердження найбільшої цінності — розвиток особистості, індивідуальність дитини, незалежно від її статі. Основними критеріями гендерної рівності між жінками та чоловіками в соціальній практиці є рівність доступу до ресурсів, рівність у ставленні, рівність результатів або фактична рівність умов самореалізації особистості. Як зазначає І. Кон, «головна тенденція базисної культури — установка на розвиток індивідуальності, безвідносно до якого би то не було раніше заданого стандарту» [10, с. 148].

Навчити вихованця керуватись певними демократичними нормативами в оцінці взаємин статей неможливо шляхом механічного переадресування тієї чи іншої інформації гендерного характеру. Вона потребує особистісного переосмислення з позиції ідентифікації «сократівського» аналізу сформованих переконань: *«Як можна поглянути на проблему з іншого боку, з позиції іншої статі?»* У цьому процесі напрацювання когнітивної психологічної школи, досвід когнітивного консультування відіграють провідну роль. Ось чому особистісний, індивідуальний підхід до учнів, застосування інтерактивних форм навчання, діалогічне спілкування розглядаються наріжним каменем гендерно-освітніх технологій.

Для нашого дослідження важливим також є розгляд гендерної поведінки крізь призму функцій саморегуляції, виокремлених М. Боришевським, а саме: 1) планувальної і прогностичної; 2) селективної; 3) функції «самосуб'єктивного впливу»; 4) коригувальної; 5) забезпечення процесів само-

творення (творення індивідом себе як особистості), самовиховання; 6) аксіологічної [6, с. 158]. Вчений підкреслює, що узагальнено функції саморегуляції можна інтерпретувати як забезпечення суб'єктом збалансованості у взаємодії зовнішніх та внутрішніх факторів детермінації поведінки й успішного досягнення на цій основі особистісно значущої мети.

Суб'єктність активізується застосуванням нових інформаційних технологій передавання знань. Суб'єктний підхід не відмінняє побудову навчального процесу відповідно до його результату. Приміром, у початковій школі переважає формувальна парадигма, коли учні знаходяться в позиції об'єкта тлумачення гендерних знань. Проте в старших класах вона має замінюватися активними та інтерактивними уроками (розвивальна парадигма), реалізація якої потребує розширення позиції суб'єктності вчителя і учня. Як зазначав видатний український психолог Григорій Костюк, «Правдиве мистецтво виховання виявляється там, де воно опирається на прояви «само руху», ініціативи, самостійності, творчої активності в житті особистості, яка розвивається, їх викликає і спрямовує у відповідності з метою суспільства, яке готує свою зміну» [11, с.136].

Звернення до конструювання гендеру в когнітивній парадигмі було зумовлене пошуком шляхів викладання гендерних знань школярам. У навчально-методичних посібниках «Формування гендерної культури молоді: науково-методичні матеріали до тренінгової програми», «Як навчати школярів долати гендерні стереотипи» та ін. [13] подана спроба показати специфіку формування егалітарної свідомості школярів, оскільки *«школа має бути не коморою знань, а середовищем думки»* (В. Сухомлинський). Розробка методології гендерно-освітніх занять характеризувалась особливою спрямованістю на активізацію ставлень, емоцій та суджень вихованців. Отже, в основу формування гендерно-паритетної вза-

ємодії підлітків були покладені принципи егалітарного підходу як особистісно-орієнтованого навчання, а саме: опора на вікові потреби та інтереси учнівства; створення умов для психічної та емоційної врівноваженості з метою вільного самовияву індивідуальних позицій; співпраця, діалог як з учителями, так і з іншими учнями; різноманітні дидактичні ситуації.

На основі визначених тенденцій апробовано просвітницьку програму психолого-педагогічного супроводу дітей та учнівства, метою якої є розвиток гендерних компетенцій молоді як ключових життєвих компетентностей, розширення гендерного світогляду батьків та педагогів, емпірична перевірка розроблених методологічних засад впровадження особистісно-егалітарного підходу, розвивально-корекційне навчання учнівства та студентства, здатного приймати виклики часу щодо дискримінації за ознакою статі. Реалізація програми здійснювалася за трьома напрямками: 1) корекційно-розвивальна робота з дітьми та юнацтвом з метою розвитку егалітарної взаємодії; 2) гендерна просвіта педагогів, психологів і батьків як основних агентів гендерної соціалізації особистості у період її дорослішання; 3) гендерна освіченість студентської молоді (діяльність школи гендерної рівності, гендерного освітнього центру) на основі розроблених положень особистісно-егалітарного підходу як засадничих принципів гендерної просвіти: науковість, об'єктивність гендерних знань як головне підґрунтя розвінчування стереотипів; адекватність їх освоєння віковим можливостям дітей, підлітків та юнацтва; позитивізм і толерантність у ставленні до статей та міжстатевого спілкування; опора на власний життєвий досвід індивіда, критичне осмислення засвоєних настанов щодо «життя в статі»; суб'єктна позиція (позиція актора) як умова активізації гендерного самовизначення та саморефлексії в учбовому діалозі; подолання статевих стереотипів; рів-

ноцінність «чоловічого» та «жіночого» начал в аналізі дидактичного матеріалу, відмова від стратегії маргіналізації жіночого як другорядного.

Емпірично доведено, що за цих умов модель психолого-педагогічного супроводу забезпечує створення гендерно-освітнього середовища у навчальних закладах різного рівня, а саме: розвиток уявлень та відповідної поведінки про партнерство статей у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку; формування гендерно-паритетної взаємодії підлітків та юнацтва, активізацію самовизначення молоді в питаннях гендерної культури, підвищення гендерної компетентності у майбутніх педагогів та вчителів-практиків.

Програма формування гендерної культури особистості включала три змістові модулі: 1) активне соціально-психологічне навчання учнівської молоді; 2) відповідну післядипломну просвіту педагогів; 3) гендерну освіту студентів (практичних психологів) та батьків. Методологічні засади гендерно-освітніх технологій склали педагогічні парадигми: формувальна – у дошкільні та початковій школі, розвивальна – у середній, творча – у вищій. Зміст кожного модуля подається в трьох компонентах – актуалізація гендерних орієнтацій, активне експериментування як побудова нових знань, рефлексія їх результатів як само- та взаємооцінювання.

У розроблених та запроваджених у навчальний процес педагогічних вузів трьох різноманітних гендерних дисциплін акцентовано на умінні надання практичної консультативної допомоги дітям та дорослим у розв'язанні проблем гендерного характеру, подоланні ставих упереджень та сексизму з утвердження ідей самотності та самореалізації особистості, незалежно від статі. Констатуючі зрізи виміри динаміки гендерних знань, фокус-групи, а також наративи на тему «Моє гендерне Я», експертні оцінки засвідчили зростання інтересу учнівської та сту-

дентської молоді до гендерних проблем за умови вільного та необмеженого статевою належністю самовираження (суб'єкт-суб'єктного та суб'єкт-об'єктного діалогічного спілкування), освоєння способів деконструкції гендерних стереотипів у поведінці.

Основу комплексної освітньої програми для юнацтва «Гендерна культура молоді» склали напрямки діяльності Школи гендерної рівності (ШГР), створеної при Центрі гендерних студій ТНПУ ім.Володимира Гнатюка та активні методи соціально-психологічного навчання [13]. Методологією побудови програми виступив принцип психологічної рівності статей, розвитку індивідуальності та взаємозамінності гендерних ролей. Серед функцій слід відмітити наступні: навчально-методичну; організаційну, інформаційну, координаційну, контролюючу, дослідницьку, та аналітичну, а також проведення навчальних тренінгів та семінарів для волонтерів. Результатом діяльності ШГР є наповнення основних вузівських дисциплін гендерним змістовим модулем, розробка програм та впровадження спецкурсів з гендерної психології та педагогії, підготовка груп волонтерів для занять з гендерної тематики з учнівством.

Формування гендерних компетенцій майбутніх вчителів як системи гендерних знань, що сприятиме осмисленню студентами реалій традиційної та егалітарної поведінки, вивленню обмеженості стереотипізованих гендерних очікувань згідно вимог Болонського процесу та відповідно до наказу МОН України «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту» (№ 839 від 10.09.2009) є засадничими у функціонуванні вищої школи. У зв'язку з цим важливим завданням постає розробка нових та оновлення попередніх гендерних курсів, впровадження гендерних модулів у різні навчальні дисципліни у вузі. Багаторічний досвід викладання гендерних дисциплін засвідчив зростання інтересу молоді до гендерних проблем за умови

вільного та творчого її самовираження (суб'єкт-суб'єктного спілкування), деконструкції гендерних стереотипів як традиційних статеворольових обмежень. У такий спосіб відбувається трансформація знань у переконання, та перенос знань на будь-яку сферу людського буття. Таке панорамне бачення проблем гендеру як соціокультурного конструкту уможливило інтеграцію гуманітарних знань навколо гендерної проблематики, стимулює застосування особистісного підходу, інтерактивних технологій у взаємодії викладача та студента.

Ознайомлення з основами теорії та практики гендерної освіти дає змогу майбутнім педагогам вирішувати спірні питання у взаємостосунках статей через призму гендерних знань, виступати захисниками не тільки жіноцтва, але й чоловіків, відстежувати по-

рушення гендерної рівноваги, прав і можливостей обох статей з точки зору феміністичних підходів, гендерної педагогіки і жіночих студій, уповноваженої освіти тощо. Реалізація даної програми дає змогу впроваджувати стратегію і тактику ідеології паритетності статей в практику сучасної вищої та загальноосвітньої школи. На шляху досягнення гендерної рівності як ресурсу демократичного розвитку суспільства, пріоритетними завданнями у новій психолого-педагогічній парадигмі є створення кафедр гендерної освіти у вишах, розробка дієвих освітніх програм для всіх ланок освіти, деконструкція патріархальних гендерних стереотипів у свідомості населення, егалітарне самовизначення студентства як майбутньої наукової та педагогічної еліти, формування гендерної культури у молодого покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. - М.: Мысль, 1991. - 299 с.
2. Андрущенко В. П. Болонські обрії вищої освіти / В. П. Андрущенко // Світогляд. - 2007. - №1 (3). - С.50-54.
3. Бем С. Линзы гендера: Трансформация взглядов на проблему неравенства полов; Пер. с англ. / С. Бем. - М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. - 336 с.
4. Берн Ш. Гендерная психология: пер. з англ. / Ш. Берн. - СПб, 2001. - 456 с.
5. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. / І. Д. Бех. - Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. - К.: Либідь, 2003. - 280 с.
6. Боришевський М. Дорога до себе: від основ суб'єктності до вершин духовності: монографія / М. Боришевський. - К.: Академвидав, 2010. - 416 с.
7. Выготский Л. С. Собрание сочинений: В 6 т. / Л. С. Выготский / Под ред. В. В. Давыдова. - М.: Педагогика, 1982. - Т.2. - 504 с.
8. Говорун Т. В. Гендерна психологія: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді. - К.: Видавничий центр «Академія», 2004. - 308 с.
9. Інтегративно-особистісний підхід у психологічній науці та практиці: монографія / Г.О.Балл, О.В.Губенко, О.В.Завгородня та ін.; за ред. Г.О.Балла. - Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. - 206 с.

10. Кон И. С. Открытие «Я» / И. С. Кон. – М.: Политиздат, 1978. – 367 с.
11. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К.: Радянська школа, 1989. – 608 с.
12. Кіммель М. Гендероване суспільство / М.Кіммель – К.:Сфера,2003.– 490 с.
13. Кікінежді О. М. Формування гендерної культури молоді: науково-методичні матеріали до тренінгової програми; навч. посібник / О. М. Кікінежді О. Б. Кізь. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006; 2009. – 160 с.
14. Кравець В. Історія гендерної педагогіки: навч. посіб. [для студ. вузів] / В. Кравець. – Тернопіль: Джура, 2005. – 440 с.
15. 15.Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В. Г. Кремень. – К.: Педагогічна думка, 2009. – 520 с.
16. 16.Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості / С. Д. Максименко. – К.: Вид-во ТОВ «КММ», 2006. – 240 с.
17. 17. Маноха И.П. Человек и потенциал его бытия /И.П.Маноха. – К.:Стимул,1995.- 256 с.
18. 18.Савчин М. В. Духовний потенціал людини: монографія / М. В. Савчин. – Ів.-Франківськ:Плай, 2001. - 203 с.
19. 19.Татенко В. Соціальна психологія впливу: монографія / В. Татенко – К.: Міленіум, 2008. – 216 с.